

OPERA

MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ
HUNGARIAN STATE OPERA

Aranykor – SZLÁVOK
Golden Age – SLAVS

2024. JÚNIUS 2., 19:30, OPERAHÁZ
2 JUNE 2024, 19.30, OPERA HOUSE

Aranykor – SZLÁVOK

Golden Age – SLAVS

Szimfonikus hangverseny | *Symphonic concert*

Közreműködik *Featuring*

KRISZTA KINGA – szoprán *soprano*

KELEMEN ZOLTÁN – bariton *baritone*

A Magyar Állami Operaház Zenekara és Énekkara

The Hungarian State Opera Orchestra and Chorus

Karmester *Conductor* **ANDRIY YURKEVYCH**

MŰSOR PROGRAMME

BEDŘICH SMETANA

Az eladott menyasszony – nyitány

The Bartered Bride – overture

STANISŁAW MONIUSZKO

Halka – ária és mazurka

Halka – aria and mazurka

ERKEL FERENC

Brankovics György – kóló és ária

György Brankovics – kolo and aria

IVAN ZAJC

Zrínyi Miklós – Éva és Zrínyi duettje

Nikola Šubić Zrinski – Eva and Zrinski's duet

EUGEN SUCHOŇ

Hegyi szvit

Mountain Suite

szünet *interval*

ANTONÍN DVOŘÁK

9. (e-moll, „Az Újvilágból”) szimfónia, Op. 95

Symphony No. 9 in E minor, „From the New World”, Op. 95

Az OPERA 2023/24-es Szláv szezonja rengeteg tematikus darabot felvonultatott, a *Ruszkalkól* a *Borisz Godunovon* át a *Háború és békéig*. Méltó összegzéssel koronázza meg tehát ezt az időszakot az évad utolsó szimfonikus koncertje, az *Aranykar – Szlávok*. Cseh, szlovák, lengyel, szerb, horvát zenei téma, tánc vagy zeneszerző műve, műrészlete egyaránt felcsendül ezen az estén – stílszerűen az ukrán Andriy Yurkevych vezényletével.

A cseh **Bedřich Smetana** (1824–1884) egyéniségének szeretetre méltó, naiv, tiszta derűje, természetes, könnyedén folyó muzikalitása ragyogóan nyilatkozik meg *Az eladott menyasszony* című víg-operájához (1866) írt nyitányban. Mozartra emlékeztet itt a zenei anyag mesterien virtuóz szövése, az egész koncepció eleganciája, a nyitányon végigvonuló habzó életöröm, önfelelt kacagás hangja, s a mélyértelmű játékosság is.¹

Stanisław Moniuszko (1819–1872) lengyel zeneszerző húsz operáján kívül hangszeres darabokat, kórusműveket, kantátákat és több mint 400 dalt írt. *Halka* című operájának, mely 1846–47-ben keletkezett, legfőbb erőssége a líraian borongós hangulatú áriák és a tűzes táncok. Moniuszko mindkét esetben a lengyel népdalkincs forrásaiból merített.² Az esten egy ária és egy mazurka csendül fel, az utóbbi egy háromnegyedes, a keringőnél lassabb, de heves, szenvedélyes mozdulatokkal élénkített lengyel népi eredetű tánc.

Az öregező **Erkel Ferenc** (1810–1893) a *Bánk bán*, a *Hunyadi László* és még számos operája után, még egyszer felvillantja alkotóerejének fényét az 1874-es *Brankovics Györgyben*. Itt találjuk legmagasabb fokon összegezve az erkeli eredményeket. Brankovics György, a 15. századi szerb fejedelem saját jelentéktelenségének, megalkuvásának áldozata, sorsa hű kifejezése a gerinctelen, az ügyeskedő ember sorsának. Feltűnő ebben az operában a vezérmotívum használata, a drámai deklamáció, a harmonizálás gazdagsága, a hangnemkezelés változatossága. Az I. felvonást nagyszabású kólló, azaz egy délszláv népi tánc zárja be. Ez a tánc a harmonizálás forradalmi egyszerűségével, a hangvétel népi realizmusával, a hangszerelés népi jellegzetességeivel, szilaj lendületével már messze előremutat.³

A Magyar Állami Operaház színpadán 2000 szeptemberében volt először hallható a horvát **Ivan Zajc** (1832–1914) *Zrínyi Miklós* című operája, mely azóta 2016-ban is megszólalt itt. A címszereplő szigetvári hős 1566-os kirohanásának pillanatát mint a magyar történelem tragikus eseményét ismerjük, a horvátok azonban szintén saját nemzeti hőjüknek tartják Zrínyi Miklós horvát bánt. A két nép vállvetve

harcolt a török ellen Szigetvár védelmében. Ezért nem véletlen, hogy a legfontosabb horvát nemzeti opera, amely 1876-ban született, éppen Zrínyit választotta főhőséül. A fiumei születésű Zajc Erkel kortársa volt, operájának népszerűsége a mi *Bánk bánunkéhoz* hasonlítható. Dallamvilága ugyan inkább Verdit idézi, akinek hatása alól senki sem vonhatta ki magát a 19. században.⁴

Eugen Suchoň (1908–1993) szlovák zeneszerző, a szlovák kortárs zene kiemelkedő alakja. Rengeteg kompozíciója számos műfajt felvonultat, a zenedrámai és a vokális szimfonikus műveken, kamarazenéken (vokális és hangszeres) és kórusműveken át az operáig. Erkelhez és Zajchoz hasonlóan ő is elkészítette saját népének történelmi operáját, a *Szvatopluk királyt*. A most felcsendülő zenekari darab, a *Hegyi szvit* 1957-ben keletkezett, és három tételből áll: 1. Rapszódia, Allegro, Egy magas hegyen; 2. Notturmo, Andante Sostenuto, Éjjel a hegyekben; 3. Szlovák tánc, Presto, Ünnepek a hegyekben.

Antonín Dvořák (1841–1904) Csehországban született, és az 1870-es években hazája legjelentősebb zeneszerzőjeként vált ismertté. A következő években egész Európában, sőt az Atlanti-óceánon túl is felfigyeltek rá, mi több egy amerikai meghívást elfogadva, 1892-től három évet kint élt. Ekkor komponálta *9. szimfóniáját*, amely az „Újvilágból” alcímet viseli. Dvořák így fogalmaz a művel kapcsolatban: „Tudom, hogy soha nem írtam volna meg »csak úgy«, ha nem éltem volna Amerikában”. Dvořák betartja azt a klasszikus konvenciót, hogy az első tételt lassú tempójú bevezetéssel kezdi. A szakasz meditatív hangulatát a mélyvonósokból és a rézfúvósokból feltörő baljós figura töri meg. A timpani és a hegedűk feszült tremolója a tétel fő témáját előlegzi meg, amely végül a kürtökön és a fafúvósokon szólal meg. Dvořák ezt az ötletet két könnyedebb dallammal ellensúlyozza. A Largóban csendül fel Dvořák leghíresebb dallama. Az angolkürtszóló szépsége azonban nem árnyékolhatja be a tételt keretező rézfúvós akkordok különös erejét, sem pedig a második téma finomságát. Ez utóbbi téma a fafúvósok melankolikus frázisait a vonósok tremolófiguráival szemben mutatja be, amelyek úgy hangzanak, mintha a szél zizegne a fák ágain a zord őszi égbolton. Végül az oboa vezet be egy táncszerű dallamot. A zene egyre feszesebbé és zengőbbé válik, majd meglepő fordulat következik: mintha álom lenne, a szimfóniában korábban hallott három téma egymás után jelenik meg.

A harmadik tétel nyitótaktusait Beethoven *9. szimfóniájának* Scherzója ihlethette. Az ezt követő szakaszok hevesességét Dvořák egy nyugodt és folklorisztikus központi epizóddal ellenpontozza. A tétel vége a szimfónia kezdeti Allegrojáról emlékeztet.

A finálé a felcsendülő új témák mellett az egész kompozíció összegzése, ahol a szimfónia szétszórt epizódjait a zeneszerző koherens egységbe fűzi.⁵

¹ Pándi Marianne, *Hangversenykalauz*, Zeneműkiadó, Bp., 1972. 190.

² Till Géza, *Opera*, Zeneműkiadó, Bp., 1973. 324.

³ *Új Zenei Szemle*, 1953. IV. évf. 1-2.sz. 234.

⁴ Ézsaiás Erzsébet, *A zágrábi Horvát Nemzeti Színház vendégjátéka*, Kis Újság, 2000. 8.

⁵ Paul Schiavo, *Symphony No. 9 in E minor, op. 95, „From the New World”*, <https://www.slsostories.org/post/program-notes-new-world-symphony>

Andriy Yurkevich ukrán karmester a Lvivi Állami Zeneakadémián diplomázott szimfonikus vezénylésből, később Alberto Zedda és Gianluigi Gelmetti keze alatt képezte magát tovább a sienai Chigiana Akadémián.

2005-ben nagy sikerrel mutatkozott be a Római Operaházban, amit további meghívások követtek a világ minden tájáról. Fellépett a Monte Carló-i Operában, a brüsszeli La Monnaie-ban, a müncheni Bajor Állami Operaházban, a Deutsche Oper Berlinben, a barcelonai Liceuban, a santiago-i Chilei Nemzeti Operában, az athéni Görög Nemzeti Operában és a San Franciscó-i Operában. Pályafutása fontos állomása volt az Edita Gruberovával való együttműködés, akit számos alkalommal vezényelt.

A közelmúltban is több nemzetközi fellépésnek tett eleget. Vezényelte többek között a *Don Carlost* Düsseldorfban, a *Simon Boccanegrát* Genovában és Bolognában, a *Lucrezia Borgiát* Tenerifé, Budapest, Pécs és Bologna színházaiban, a *Lammermoori Luciát* Darmstadtban, Veronában és Nizzában, az *Anyegint*, a *Traviatát*, a *Csalogányt* és a *Jolantát* a tokiói Új Nemzeti Színházban.

A dirigens jelenleg a Prágai Nemzeti Színház főzeneigazgatójaként is tevékenykedik.

A műsorlapot szerkesztette: Mátrai Diána Eszter

The 2023/24 Slavic Season of the Hungarian State Opera has presented a number of productions tying in the theme of the season from *Rusalka* to *Boris Godunov*, and *War and Peace*. The final symphonic concert entitled *Golden Age – Slavs* is a worthy conclusion of the season showcasing Czech, Slovak, Polish, Serbian, and Croatian works, excerpts, themes, and composers on one night – conducted by the Ukrainian Andriy Yurkevych.

The lovable, naive, pure serenity, and natural, easy-going musicality of the personality of the Czech **Bedřich Smetana** (1824–1884) is brilliantly expressed in the overture written for his 1866 comic opera *The Bartered Bride* (*Prodaná nevěsta*). The virtuoso weaving of the musical material, the elegance of the entire concept, the effervescent joie de vivre throughout the overture, the sound of self-absorbed laughter, and the profound playfulness are all reminiscent of Mozart.¹

Beside twenty operas, the Polish **Stanisław Moniuszko** (1819–1872) composed several instrumental and choral works, cantatas, and over 400 songs. His opere *Halka*, written in 1846–47, is renowned for its lyric and melancholic arias as well as its fiery dances. They are all rooted in the rich Polish folk music.² The concert features an aria and a mazurka, a Polish musical form based on stylised folk dances in triple meter, slower than the waltz, but full of lively movements.

Following the operas *Bánk Bán* (*The Viceroy Bánk*), *László Hunyadi* and more, the aging Hungarian composer **Ferenc Erkel** (1810–1893) once again proved his creative power with *György Brankovics* in 1874. It is the efforts of Erkel summarized at the highest level. György Brankovics, a 15th-century Serbian Despot, was a victim of his own insignificance and compromise, and his fate is a faithful expression of a spineless, cunning man. The use of the leitmotif, the dramatic declamation, the richness of the harmonizing, and the variety of tonality are striking in this opera. The first act ends with a spectacular kolo, i. e. a South Slavic folk dance. This dance, with its revolutionary simplicity of harmonizing, the folk realism of the tone, the folk characteristics of the orchestration, and wild dynamism is a head of its time.³

The opera *Nikola Šubić Zrinski* by the Croatian **Ivan Zajc** (1832–1914) was heard for the first time on the stage of the Hungarian State Opera in September 2000, and then again in 2016. The moment of the hero's last stand at the battle of Szigetvár in 1566 is a well-known tragic event in Hungarian history, but Croats also consider the Croatian Ban Miklós Zrínyi to be their own national hero as the two

¹ Marianne Pándi, *Hangversenykalauz*, Editio Musica Budapest, 1972.

² Géza Till, *Opera*, Editio Musica Budapest, 1973.

³ *Új Zenei Szemle*, 1953.

peoples fought shoulder to shoulder against the Turks in the defence of Szigetvár. Therefore, it is no coincidence that the most important Croatian national opera, composed in 1876, chose Zrinyi as its protagonist. Zajc, born in Rijeka, was a contemporary of Erkel, and the popularity of his opera is comparable to that of *Bánk Bán*. His melodic world is more reminiscent of Verdi, whose influence no one could avoid in the 19th century.

Eugen Suchoň (1908–1993) is an outstanding composer of contemporary Slovak music. His oeuvre includes numerous genres from music dramas and vocal symphonic compositions to vocal and instrumental chamber music, choral works, and operas. Just as Erkel and Zajc did, he also composed an opera based on the history of his own nation entitled *Svätopluk*. The symphonic work *Mountain Suite (Horalská suita)* featuring in the programme was composed in 1957 and comprises three movements: 1, Rapsodia « On a High Mountain » (Allegro); 2, Nocturno « Night in the Mountains » (Andante sostenuto); 3, Danza slovacca / Festivities in the Mountains (Presto).

Antonín Dvořák (1841–1904) was born in Bohemia, the country we now know as the Czech Republic, and during the 1870s rose to prominence as his homeland's foremost composer. In the years that followed, his fame spread throughout Europe and even across the Atlantic, where he spent most of the next three years. It was during this American chapter in his life that Dvořák composed his *Symphony No. 9* which bears the subtitle "From the New World." Dvořák told one correspondent: "I do know that I would never have written [it] 'just so' had I never seen America."

Dvořák observes the classical convention of prefacing the first movement with an introduction in slow tempo. The meditative atmosphere of the passage is shattered by an ominous figure rising from the low strings and brass. A timpani roll and suspenseful tremolo in the violins herald the principal theme of the movement proper, a theme given out by the horns and woodwinds. Dvořák balances this idea with two lighter melodies, the first introduced by the woodwinds, the other presented in the low register of the flute. The Largo presents Dvořák's most famous melody. But the beauty of the celebrated English horn solo should not overshadow the strange power of the brass chords that frame movement, nor the meting poignancy of the second subject. That latter theme presents melancholy phrases in the woodwinds against tremolo figures in the strings that sound like wind rustling through tree branches in a bleak autumn sky. A third idea brings a dance-like melody introduced by the oboe. The music grows stringer and more sonorous, then yields to a surprising development: as if in a dream, three themes heard earlier in the symphony appear in succession.

The opening measures of the third movement are patterned closely on those of the scherzo in Ludwig van Beethoven's *Ninth Symphony*, and the succeeding passages manage to attain some of the work's fierce energy. Dvořák balances them with a relaxed and folkloric central episode. Before the movement is through, we hear recollections of the symphony's initial Allegro.

The finale provides a summation of the entire composition. These recollections tie the symphony's disparate episodes into a coherent unity and provide, in the final minutes of the piece, a comprehensive and exciting conclusion.⁴

Ukrainian conductor **Andriy Yurkevych**, currently the music director of the National Theatre in Prague, graduated in orchestral conducting from the State Academy of Music in Lviv, later specializing with Alberto Zedda and Gianluigi Gelmetti at the Accademia Chigiana in Siena.

In 2005 he made his debut at the Teatro dell'Opera in Rome and thanks to his success he was soon invited to important theatres such as the Opéra in Monte Carlo, Théâtre Royal de la Monnaie in Brussels, Bayerische Staatsoper in Munich, Deutsche Opera in Berlin, Liceu in Barcelona, Municipal in Santiago de Chile, Greek National Opera in Athens, and the San Francisco Opera. Particularly interesting is the collaboration with the soprano Edita Gruberova, whom Andriy Yurkevych has conducted on several occasions.

Recent engagements include – among others – a new production of *Don Carlo* in Düsseldorf, *Simon Boccanegra* in Genoa and Bologna, *Lucrezia Borgia* in Tenerife, Budapest, Pécs, and Bologna, *Lucia di Lammermoor* in Darmstadt, Verona, and Nice; *Evgeny Onegin*, *La Traviata*, *Le Rossignol*, and *Iolanta* at the New National Theatre in Tokyo.

Programme notes edited by Diána Eszter Mátrai

⁴ Based on Paul Schiavo, *Symphony No. 9 in E minor, op. 95, „From the New World“*, <https://www.slsstories.org/post/program-notes-new-world-symphony>